

Titel: Lygtemandens, Heldhestens, Varulvens og Marens, Fødsel og fuldkomne Liv og Levnets Beskrivelse indtil denne Dag. Skreven af Simon Troldkarl.

Citation: "Lygtemandens, Heldhestens, Varulvens og Marens, Fødsel og fuldkomne Liv og Levnets Beskrivelse indtil denne Dag. Skreven af Simon Troldkarl.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 16*, 8°, 16, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_016-shoot-workid1_016_004.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 16

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Lygtemandens, Heldhestens, Varulvens og Marens, Fødsel og fuldkomne

Liv og Levnets

Beskrivelse

indtil denne Dag.

Skreven

af

Simon Troldkarl.

Kiøbenhavn, 1771.

2
3

... ridentem dicere verum Quid verst? .. Horat. Da alle Nationer stedse har vidst at tale meget, og fortælle mange haande underlige Ting om disse fire artige Skabninger, Lygtemanden, nemlig, Heldhesten, Varulven og Maren, og dog ingen vidste fuldkommen Beskeed om dem; saa har jeg af Lyst til at tjene og fornøye de Uvidende, opsat disse velmeente Blade. I det tre og tredivte Aar efter Floden levede en Herremand i Fyhn, ved Navn von Lumskenfeldt. Hans Historie er denne. Der var en stor

4

og mægtig Landsbye, og alle vare Bønder, alle Ligemænd, som brugeligt var kort efter Syndfloden. Lumskenfeldt var da og Bonde, og hede Lumske Peer. Han købte sig en Tønde Brændeviin, og lige saameget gammelt Øl og Mød (saa gamle ere disse Drikke her i Norden, omendskiønt der almindelig paastaaes, at Brændeviin for to hundrede Aar var her ubekjendt). Han opfandt Kort, Terninger og Kegle-Spil. Saaledes skylder hele Verden Norden disse Opfindelser, omendskiønt fremmede Nationer har opsnappet Æren fra os, saa vel for disse, som for mange andre vittige Opdagelser. Det kommer af vor Taushed og Myndighed i Historien.

Vil vi vide vor egen Historie, saa maae vi læse Romerske og Franske Skribentere. Det er artigt nok! men der ere flere Ting artige. Dog uden at gjøre for store Afgivelser, er det nok best at komme til vor Peer igien. Han indbød de andre Bønder, gav dem at drikke og lærte dem at spille. I Førstningen skede det for Tidsfordriv, og som de gamle Nordiske vare meget magelige (nær havde jeg sagt

5

dovne) saa takkede og beundrede de Peer, som havde opfundet saa behagelig en Maade at dræbe Tiden paa. Da de nu nogen Tid havde spillet for Tidsfordriv, lærte Peer dem at spille til Øls, og siden om Vahre (thi der var den Gang hverken Penge eller Papiir i Norden, undtagen det som blev brugt til Kort) Peer loed dem vinde i nogle Dage, saa at de bleve meget hidsige til at spille. De vandt nogle Tønder Øl fra ham, Rug, Ærter, Kiør, Faar, o. s. v. Da nu Peer havde faaet dem, som han vilde, begyndte han at udføre sit første Forset. Han pakkede Kortet, tillagde sig falske Terninger, og besaaede Keglebanen med smaa Stene. Nu kunde han give sig selv, hvad Kort han vilde, kaste med Terningerne, hvad Øyne han ønskede. Kegler spillede han ikke selv; thi han havde stedse en stiv Arm. Han loed derfor de andre slaae, og holdt Feileren. Stenene gjorde, at

Kuglen sprang stedse af, og Gevinsten i Peers Lomme. Peer loe, fik alle de andre Bønders Gods, og, da disse nu havde slet intet tilbage, og vare nær ved at omkomme

6

af Sult, bleve de tvungne til at give sig i Tjeneste hos Peer. Ikke fornøyet med at have ødelagt denne Landsbye (thi naar lader en Erobrer sig fornøye?) tog han sig for at ødelegge endeel andre, og det lykkedes ham. Han blev Herre af mange Landsbyers Eyendomme. Folket, for ikke at sulte ihjel, maatte tjene ham. De maatte rygte hans Qvæg, saae og pløye for ham. Da Peer nu mærkede, at han havde store Fordele af dem, vilde han just ikke heller sulte dem reent ihjel, men gav dem saa nogenledes det daglige Brød og Tamp til. — Hvorfor sammenvandt de sig da ikke imod Peer, dræbte ham, og toge Tampen tillige med deres Eyendomme fra ham? — Peer havde lært den store Konst at gjøre dem alle ueenige. De sterkeste af dem; de som havde meest Mod, dem behandlede han lidt bedre end de andre, bragte dem paa sin Side, og de bleve hans Spioner, Fogder og Forsvarere. — Han vilde nu ikke mere hede Lumske Peer, men Lumskenfeldt, og foran det Ord Mand lagde han Herre, og kaldte sig Herre-Mand. Det-

7

te et kortelig hans Liv og Levnets Historie. Omsider døde han, mæt af Dage mæt af Kneeb. Nogle Bønder slog ham ihjel, og kastede ham i en Mose. Aldrig saasart var han kommen der, førend det hele Legeme brændte i een Ild, som Tegn paa hvad han havde fortjent. Deraf er Lygtemandens Opkomst. Ingen Under, at han endnu er saa meget for at drille Bønderne, vise dem gal Ven, og bringe dem i Vilderede og Ulykke! — Ligesom Træer og nogle Dyr kand forplante sig, ved at kaste Sæden fra dem, saa kunde og denne Lygtemand, ved at kaste Gnister fra sig, avle andre Lygtemænd, og saaledes ere Lygtemændene kommen ind i Verden. De Lærde vil vel herom, som om mange andre Ting, væve os en Hoben for, og indbilde os, at Lygtemænd ikke er andet, end Svovel-Dunster, som opstige af Jorden. — Men hvilken Sladder! — Hvad skulde bevæge Svovel-Dunster til at forføre godt Folk, og saaledes at drille de stakkels Bønder, Vognmænd og Kudske? — Enhver kan derfor let indsee, at min Hi-

8

storie er ligefrem, naturlig og sandfærdig, og at de Lærde gaae Sandhed forbie.

Med Heldhesten har det saadan Beskaffenhed. Aar 363. efter Syndfloden døde en Procurator. Stedets Byefoged havde stedse redet paa denne Procurator, og gjort underlige Turer. Han forede ham godt (dog af sine Sportler) og blev selv tyk og feed. Byefogden døde kort efter, og de kom begge til eet Land. Gammel Vane bider best. Byefogden vilde atter op og ride paa Procuratoren. Denne var og strax føyelig; thi han ventede det gamle fede Foer. — Men som han havde her ingen Stigebøylor eller Bidsel, faldt han af Procuratoren; stødte sit Been, og i Mangel af Læger blev stedse lam. Denne lamme Hest er Heldhesten, og som han stedse havde været sine Medborgeres Pest, lader han sig endnu altid see og høre, naar denne Straf truer et Land. — Her gjør de Lærde atter forferdelige Indvendinger, og sige reent ud, at der ikke engang ere

9

Heldheste til, da dog saa mange hæderlige, sanddrue og gamle devote Matroner grandgivelig saae ham her i Kiøbenhavn kort for den sidste Pest; hvilket deres Børn og Børne-Børn endnu med Eed kand bekræfte, og hvem vilde vel sverge sig Fanden i Vold for en Canaille af Heldhest? — Men hvad negte ikke de Lærde! De negte jo og Nissen. Dog ogsaa mueligt, at han nu er ikke mere til; thi det var et snue gammelt Best. Han loe saa hiertelig, naar han kunde narre Folk. Det gror mig endda ikke saa meget ondt, ar de negte Nissen, som naar jeg hører, at de tillige negte Spøgelsor, da det dog spøger fast i hvert Huus. Her spøger en fuld Kone, hist en gal Mand. Her Tjenestefolkene, der Herskabet. I et Huns Sønnen, i et andet

Datteren. Men Satire til Side, hvoraf jeg er en Ertshadere, da paastaaer jeg endnu, som før, at der ere Spøgelsor til, Beviis Ole Vegter, som ikke tør raabe et vist Sted paa sin Post, alene af Frygt for at faae Halsen knekket af disse Krabater. — Saaledes negte de Lærde og

10

Varulve, da dog en af dem nær havde revet den gamle Else ihjel, da hun lavede til Barsel med lille Kirsten. Spørger hende selv derom, og hun skal, saa Mænd! ikke lyve eet Ord.

Med Varulve har det den Beskaffenhed. Vanartige Mødre, for at saae en let Forløsning, krybe igiennem noget

— ja jeg vil ikke nævne det, at andre ikke skal benytte sig deraf, og styrte deres Fostere i lige Ulykke — Naar de nu ere krøbet igiennem dette noget, føde de uden Smerte. Er det et Pige-Barn, bliver det Maren, og er det en Dreng, bliver han en Varulv. Maren rider paa Mandfolk, naar de sove, og kand aldrig blive frelst. Men Varulven kand frelses paa toe Maader, enten derved, at en siger siger ham lige i Øynene, at han er en

Varulv, eller og ved selv at rive

Fosteret ud af en Barsel Kone, for at

drikke dets Blod. — Der ere mange Maader at blive qvit med Maren paa; men det allersikkerste er, at udrydde af sit , 1 Eye alle Slags Metaller, og alle de Ting,

11

som kand forandres til Metaller. Jeg veed nok, at vittige Skribentere for mig have paastaaet, at man just skulde fordrive Dem ved Metal. Men denne Lærdom befindes aabenbare falsk; thi det er just efter Metal, disse Tæver løbe, besynderlig, naar det har en vis rød Skær. Simon Nielsens Søn arvede fem tusinde Ducater. Saalænge han havde dem, kunde han aldrig blive Maren qvit. Men, da han havde faaet dem alle forødt, forloed Maren ham godvillig af sig selv, og kom aldrig mere til ham i Sengen. Imod Varulven derimod er ingen Raad, uden Prygl; thi han er glubsk som andre Ulve. Artigt nok er det, at han selv bliver frelst, naar nogen siger ham lige i Ansigtet, at han er en Varulv. — Du er en Varulv, sagde Knud tit Jeppe. — Mange Tak, svarede Jeppe, nu er jeg frelst, og siden blev han aldrig Varulv mere. — Kunde alle Slags Menneske-Ulve saa let helbredes, og blive sande Mennesker, da var det herligt. — Men man maae skrive og sige til dem, hvad man vil, saa ere og blive de Ulve, stedse de samme, stedse

12

uforandrede. Endog i Præstestanden findes Ulve. — Farlige; thi de gaae i Faare-Klæder, ihvormeget de end tordne imod Maskerader. — Men man kand kiende dem af deres Frugter. — Pastor Negligens sover, æder og drikker, spiller og fladrer de sex Dage bort af Ugen. Paa den syvende staaer han lidt tiligere op, end sædvanligt, faaer sin Tobaks-Pibe og Postil fat, og saa prædiker han, hvad den gode Mand har skrevet ham for i Postillen, enten det saa passer sig eller ikke. Fuldkommen vel forstaaer han at gjøre det ti! Rettigheder, som i sig selv kuns ere Villigheder, og at udsue de Allerfattigste i Sognet. Jeg troer, det er en Ulv. — Der var en Politie-Mester i det gamle Africa, længe førend det blev saa vildt og barbarisk, som det nu er. Han skulde have Opsigt, saaledes var Hoffets Ordre, med Laugene, at de ikke fik Lov til at ødelegge den øvrige Almue. Der kom mange Klagemaal for ham fra de Fattige, snart at de bleve udsuede af Kiød- og Brød-Handlerne, snart af Most-Bryggerne, og andre flere. De Anklagede forte Kiød,

13

Brød, Most, rede Penge, o. s. v. ind i hans Huus, og de Anklagende bleve afviste med de allerstørste Grovheder, og mange Trudseler. — I ere nogle Keltringer, sagde Politie-Mesteren. I klage over heelt Skind, og alle disse Folk, som I klage over, handle ganske oprigtigt, og efter Landets Love. I burde jages ud af Byen, sagde han til de fortrykte Fattige; thi I ere Rebellere. De fattige Skiøger kom i de offentlige Tughuse, og de Forgyldede levede med Fred, Herlighed, og Overflødighed i prægtige Værelser. Han loed, siger den Africanske Krønike, haardelig afstraffe de smaa Tyve. Den melder intet om, hvorledes han bar sig ad med de store — — En mærkelig Feyl i denne Historie. Men hvad er ganske fuldkomment; derfor har den gamle Horass sagt:

— Nihil est ex omni parte beatum.

Det er paa Dansk:

Der var kuns faa, som fik Fuldkommenhedens Gave, Thi Mængden Feyl paa Feyl i Deres Blindhed have, Hver tænker best om sig, belcer og ynker den. Som dog af sund Fornuft og Dyd er bedre den.

Men allerivrigst, meest nidkier og flittig var han i at lade opspore, fængsle og pine

14

Udlevede, Halte og Krøblinger, som søgte den ringeste Hjælp hos deres Medborgere. Denne og Tyvene loed han pakke i eet og det samme Hul, og behandle paa een og den samme Foed. — Det er da meget bedre og fordeelagtigere, sagde nogle fattige Africaner, at vi stiele end tigge. Gribes vi, er Straffen den samme. Saalenge vi derimod undkomme og gaae frie, leve vi langt bedre ved Tyverie end ved Tiggerie. Man kand stiele sig riig med eet eeneste Snit, da man neppe har det tørre Brød ved al sin Betlen; thi vi Africaner trenge fast alle til at trygle, og hvem veed, sagde de, om man ikke, naar man var saa lykkelig at gjøre en god Choup, kunde blive gode Venner med sine Forfølgere; thi en vis Mand har sagt :

Romæ Omnia suunt venalia:

Det er paa Dansk:

Vi Afrikaner kand med Guldet Alting gjøre,

Og rige Tyve man til Galgen ey kand føre.

— — Jeg troer, at denne Politie-Mester var og en Ulv.

15

— — Africanerne vilde engang have Fabriqver, ligesom Asien. En af deres omme og patrioriske Fyrster overdrog til nogle Herrer at indføre og bestyre denne nye Plan. Fabriqvernes Opkomst laae ikke disse Herrer paa Hierte. De havde langt finere Tænkekraft. Fyrsten gav dem rigelig Penge af sine Kasser, hvilke de skulde uddele til duelige Fabriqveurer, som Forskud. Men disse gode Herrer brød sig ikke meget om, enten Fabriqveurerne vare duelige eller uduelige. Nok at det var en Asiat, som mældte sig. Strax fik han anseeligt Forskud. Misundelse og Bagtale sigte at Herrerne delede Forskuddet med ham. Asiateren løb bort med Pengene. Det gik heller ikke Inspecteurene til Hierte. De glædede sig heller, at Asiaterne ved deres Undvigelse tog Skylden med dem, hvorved deres Kneeb kunde begraves i evig Taushed. — Hvilke Ulve ! — Men hvem kand og hvad har jeg nødigt at opregne alle disse Arter af Ulve, som paa alle Maader søge at opsluge deres Medmennesker? Jeg har jo alerede opfyldt mit Titel-Blad. Gid

16

de Lærde vilde gjøre ligeledes! saa skulde man ikke saa ofte give fine Penge ud i Blinde og unyttig. Dog jeg skal have Arket fuldt. Det er og en Lov for en Bogmager. Hvad skal jeg da skrive mere i Tage fat paa Ulvene igjen? Det er vel ikke værd. Maaskee det er forligt? mueligt de vilde rive mig ihjel. Men Argus setter Mod i mig. Han er ikke meget bange for disse Ulve. Overalt griber han dem an, og det som en Mand, der baade har Klogskab og Mod. Man behøver ikke heller at være saameget bange for Ulvene, saalenge Løverne forsvare os. Jeg faaer da Mod nok, og vil tiere give mig i Kast med disse glubende Dyr. For Denne Gang vil jeg lade dem gaae, for at hvile mig lidt ud, og samle nye Kræfter.